

**ТАКСОНОМІЧНА СТРУКТУРА БРІОФЛОРИ УРБОЕКОСИСТЕМ
ЛІВОБЕРЕЖНОГО ПРИДНІПРОВ'Я**

Гапон Ю.В.

*Комунальна установа природно-заповідний фонд
Регіональний ландшафтний парк «Диканський»
(Диканський р-н, Полтавська обл.)*

Мохоподібні відіграють помітну роль в утворенні мохового покриву у міських екосистемах. Бріофлора міст формується під впливом як природних чинників, так і залежить від ступеня дії антропогенного фактору. Це відбивається на її специфіці і особливостях. Метою нашої роботи є аналіз таксономічної структури бріофлори низки міст Лівобережного Придніпров'я, а саме: міст Лубни, Миргород, Полтава (Полтавська обл.), Прилуки (Чернігівська обл.), Ромни (Сумська обл.).

Робота ґрунтується на власних зборах зразків мохоподібних, зібраних на різних субстратах як в адміністративних частинах міст, так і в їх околицях. Види мохоподібних наведені за «Чеклістом мохоподібних України» [1].

У результаті власних досліджень, з врахуванням літературних джерел та гербарних матеріалів встановлено, що бріофлора урбоекосистем міст Лівобережного Придніпров'я налічує 108 видів мохоподібних з двох відділів, п'яти класів, 17 порядків, 34 родин, 55 родів. Основу урбанобріофлори становлять мохи (92,6%), тоді як відділ *Marchantiophyta* репрезентований вісьмома видами.

Таксономічний склад бріофлори кожного міста наведено в *табл. 1*. Найбагатшою за кількістю видів є бріофлора м. Полтави та її околиць (92 види мохоподібних).

Таблиця 1 – Таксономічний склад бріофлори конкретних урбоекосистем міст Лівобережного Придніпров'я

№ п/п	Міста	<i>Marchantiophyta</i>					<i>Bryophyta</i>					Всього видів
		класів	порядків	родин	родів	видів	класів	порядків	родин	родів	видів	
1	Лубни	2	3	4	4	5	2	11	19	34	49	54
2	Миргород	2	3	2	3	3	2	11	22	34	48	51
3	Полтава	2	4	5	5	7	3	15	25	48	85	92
4	Прилуки	2	3	4	4	4	2	11	17	32	50	54
5	Ромни	2	3	4	4	5	2	11	18	32	48	53

Своєрідність та самобутність бріофлори підкреслює головний спектр флори, який включає 10 найбагатших за кількістю видів родин, які містять 72 види, що становить 66,7% від усієї бріофлори. Ці ж десять родин мають і рівень видового багатства, вище середнього (3,18). Чотири родини *Ricciaceae*, *Funariaceae*, *Hypnaceae*, *Anomodontaceae* налічують по три види. Більше половини родин (19) репрезентовані одним-двома видами, що вказує на міграційний характер урбобріофлори та її динаміку.

Перевага в головному спектрі родини *Pottiaceae* свідчить не тільки про тісний зв'язок досліджуваної бріофлори з бріофлорами Лівобережного Лісостепу та Лісостепу України (в обох ця родина очолює головний спектр флори) [2], а й про перевагу антропоічних штучних субстратів: кам'янистих споруд, мурів, дахів, фундаментів будинків, а також порушеного ґрунту. Тільки наявність деяких видів (*Weissia brachycarpa* (Nees & Hornsch.) Jur., *Weissia longifolia* Mitt., *Syntrichia ruralis* (Hedw.) F. Weber & Mohr.) можна пов'язати з наявністю незначних ділянок зональних типів рослинності – лучних степів. Це схили по залізничній колії між станціями Полтава-Південна та Полтава-Київська, крутосхили берега р. Сули (м. Лубни).

На другому місці в усіх порівнюваних бріофлорах знаходиться родина *Brachytheciaceae*. Якщо в природніх бріофлорах це пов'язувалося С. Гапон [2] наявністю широколистяних лісів, як зонального типу рослинності, то в досліджуваній нами бріофлорі ми можемо пояснити і як наявність в околицях міст залишків природних дібров (уроч. Жовтнева та Морозівська дачі (м. Лубни); Розсошанське л-во, Шведський ліс (м. Полтава); парк Огнівщина (м. Ромни) та ін.), так із значною участю в родині антропофільних видів. Типовим антропофільним видом є *Brachythecium salebrosum* (Hoffm. ex F. Weber & Mohr) Schimp. До цієї групи, на нашу думку, необхідно віднести, крім вище названого виду, *Brachythecium albicans* (Hedw.) Schimp., *Brachytheciastrum velutinum* (Hedw.) Ignatov & Huttunen, *Oxyrrynchium hians* (Hedw.) Loeske. Це підтверджується частотою трапляння цих видів в угрупованнях міст. Наприклад, з обстежених 124 бріоугруповань у м. Лубни *Brachythecium salebrosum* відмічено 18 разів, *Brachythecium albicans* (10), *Brachytheciastrum velutinum* (8), *Oxyrrynchium hians* (10).

Третю сходинку в головному родинному спектрі займають три родини *Polytrichaceae*, *Orthotrichaceae*, *Bryaceae*, які налічують по сім видів кожна. Порівняно високе положення цих родин ймовірніше всього можна пов'язати з наявністю залишків лісів (*Polytrichaceae* – соснових насаджень (околиці міст Полтава, Лубни, Миргород);

Orthotrichaceae – листяних порід дерев. Крім того, такі види як *Orthotrichum obtusifolium* Brid., *O. pumilum* Sw., *O. pallens* Bruch ex Brid, *O. speciosum* Nees, на нашу думку, теж необхідно віднести до урбанофільних видів.

Четверте місце в урбанобріофлорі міст займає родина *Amblystegiaceae*. Таке ж місце і на сходинку нижче займає вона і у бріофлорі Лівобережного Лісостепу України та Лісостепу України в цілому. Представники цієї родини приурочені переважно до перезволожених субстратів, зустрічаються в азональних типах рослинності – водоймах (*Drepanocladus aduncus* (Hedw.) Warnst., *Leptodictyum riparium* (Hedw.) Warnst), але низка сухопутних видів також є антропофільними. Це, наприклад, *Amblystegium serpens* (Hedw.) Schimp., *A. juratzkanum* Schimp.

До першої п'ятірки родин відноситься в усіх головних спектрах і родина *Bryaceae*. Це пояснюється тим, що в помірних широтах у ній переважають види, які приурочені до рудеральних екотопів, є синантропними, антропофільними. Це *Bryum argenteum* Hedw., *B. caespiticium* Hedw., *B. ruderale* Crundw. & Nyholm, *B. capillare* Hedw.

Решта родин головного спектру *Dicranaceae*, *Hypnaceae*, *Plagiomniaceae*, *Plagiotheciaceae* вказують на наявність лісових екотопів, які приурочені до околиць міст.

Специфіку бріофлори також характеризує і головний родовий спектр, що містить 12 родів, які охоплюють 48,5% видового складу бріофлори. Більшість родів, які ввійшли до головного родового спектру не є багаточисельними (переважно 3-4 види). Найбагатшими є роди *Bryum*, *Orthotrichum*, *Brachythecium*, *Plagiothecium*. Перевага роду *Bryum* пояснюється тим, що до нього належать види з широкою екологічною амплітудою. Вони поселяються в різних екологічних умовах (наприклад від надмірно зволжених до сухих, від геліофітів до тіневитиривалих та ін.), а також серед них є космополіти та види рудеральних екотопів. Кілька видів роду є полісубстратними, тобто можуть поселятися на різних субстратах: ґрунті, корі дерев, камінні, на які багаті і міста.

Види роду *Orthotrichum* приурочені переважно до кори дерев, але в містах іноді змінюють субстрат на каміння. Наявність різновікових деревних насаджень, часто значного віку (залишки природніх дібров, парків) в містах сприяють їх поселенню. Крім того, серед них є низка видів урбанофільних, які досить часто трапляються в містах. Дещо несподіваним у загальному родовому спектрі є перевага видів роду *Plagiothecium*, яку можна пов'язати з приуроченістю їх до околиць міст, залишків лісів. Всі види роду виявлені тільки в околичних насадженнях.

Отже, головні родинний і родовий спектри досліджуваної урбанобріофлори ілюструють як зонально-регіональні її особливості, так і вказують на специфіку умов міста (значна частка видів рудеральних екотопів, урбанофільних, синантропних, космополітних видів).

Список використаних джерел:

1. Бойко М. Ф. Чекліст мохоподібних України. Херсон: Айлант, 2008. 232 с.
2. Гапон С. В. Мохоподібні Лісостепу України (рослинність та флора) дис. ... д-ра біол. наук: спец. 03.00.05 «Ботаніка». Київ, 2011. 855 с.